

Zjawisko zanikania linearności karier zawodowych było także motywem przewodnim trzeciej części forum. Profesor dr hab. Bożena Wojtasik wygłosiła referat pt. *Projektowanie kariery w społeczeństwie ryzyka*, w którym przedstawiła uwarunkowania karier zawodowych w czasach późnej nowoczesności. Dawne linearne planowanie kariery, nie będąc w stanie sprostać wymaganiom współczesności, ustępuje miejsca refleksyjnemu konstruowaniu i rekonstruowaniu wciąż na nowo biografii, nowe realia wymagają bowiem również stosowania szerszego rozumienia słowa „kariera” — pojęcie to, jak podkreślała prof. Wojtasik, powinno być ujmowane jako „droga życia”, a nie jedynie jako wybór zawodu i jego przewidywalne konsekwencje. W drugim wystąpieniu ostatniej części swoje sugestie przekazała doradczyni zawodowa Joanna Minta.

Forum *Rozwój edukacyjno-zawodowy studentów i absolwentów DSW w kontekście potrzeb rynku pracy*, nie mając wprawdzie formuły konferencji naukowej, okazało się sposobnością do ujawnienia ważnych procesów związanych z wchodzeniem absolwentów na rynek pracy. Najbardziej pożądaną informacją byłoby oczywiście przedstawienie wyników badania aktywności zawodowej przeprowadzonego na reprezentatywnej próbie studentów i absolwentów. Niemniej brak takich danych w żadnym wypadku nie może być uznany za podstawę do kwestionowania sensu organizowania wydarzenia prezentującego treści łącznie ukazujące dość bogaty obraz. Ze względu na charakter spotkania nie należy również czynić zarzutu z faktu, że absolwenci o zawiedzionych oczekiwaniach nie mieli swej reprezentacji wśród prelegentów. Za ważny zaś element forum należy uznać ukazanie czynnika ryzyka i niepewności na rynku pracy oraz iluzji równego dostępu do bezpłatnego kształcenia na poziomie wyższym, co zostało pokazane na przykładzie szans, jakie otworzył ulokowany na prowincji oddział uczelni płatnej. Wystąpienia studentów — oprócz kreowania wizerunku szkoły — stanowiły ciekawą egzemplifikację omawianych zagadnień.

Marek Zaremba

Lehrbuch der Bildungssoziologie, red. Rolf Becker, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2009, ss. 500.

Niemiecki rynek księgarski ma imponującą pulę podręczników z zakresu socjologii edukacji. Jedną z najnowszych jest powstała niedawno, bardzo interesująca pozycja pod tytułem *Lehrbuch der Bildungssoziologie [Podręcznik do socjologii edukacji]*. Głównym inicjatorem i jednocześnie redaktorem omawianej pozycji jest prof. dr hab. Rolf Becker — kierownik Zakładu Socjologii Edukacji działającego w ramach Instytutu Nauk o Wychowaniu na Uniwersytecie w Bernie, w Szwajcarii, który jednocześnie jest autorem sześciu artykułów we wspomnianym podręczniku (w tym współautorem trzech).

Do napisania tej książki zebrał grono siedemnastu naukowców z różnych ośrodków Niemiec, Szwajcarii oraz Wielkiej Brytanii reprezentujących szeroki wachlarz dziedzin oraz dyscyplin naukowych zajmujących się prowadzeniem badań w dziedzinie edukacji. Edukacja jest przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin naukowych. Chętnie zajmują się nią filozofowie, psychologowie, pedagodzy, teoretycy i praktycy teorii wychowa-

nia, a także socjologowie, zwłaszcza edukacji i wychowania, oraz ekonomiści. Ci ostatni próbują oszacować wartość edukacji, między innymi w kategoriach zysków i strat, przez pryzmat kapitału społecznego, przydatności, efektywności, struktury organizacyjnej, dobra wspólnego czy rynku pracy. Tego rodzaju podejście rzutuje na sposób oglądu problemów edukacyjnych także przez inne nauki, zwłaszcza pedagogikę i socjologię edukacji.

Zadaniem podręcznika jest kompleksowe przedstawienie najważniejszych teorii, metod oraz nurtów socjologii edukacji z uwzględnieniem ich krytycznej oceny. Oprócz tego prezentuje on obszerną dyskusję wokół głównych tematów, problemów i badań prowadzonych aktualnie w ramach socjologii edukacji.

Podręcznik ten w przystępny sposób przedstawia różne wątki tematyczne i metodyczne tego rodzaju badań zebrane w postaci jednej książki, prezentując wybrane problemy w skalach mikro, mezo i makro. Ma to szczególne znaczenie nie tylko poznawcze, lecz także dydaktyczne. W istotnym stopniu ułatwia bowiem prowadzenie zajęć ze studentami w tym zakresie, jak również przyswajanie wiedzy na ten temat bez konieczności uciekania się do wielogodzinnych poszukiwań cząstkowych artykułów na ten temat w zasobach bibliotecznych.

Ze względu na, bądź co bądź, interdyscyplinarny charakter badań prowadzonych w dziedzinie edukacji przedstawiany podręcznik ma charakter zdecydowanie przeglądowy i systematyczny. Stanowi syntetyczny przegląd perspektyw, teorii oraz wyników najbardziej interesujących badań przeprowadzonych dotąd w edukacji przez wspomniane ośrodki. Ambicją tego podręcznika nie jest w związku z tym kolejne z rzędu przedstawienie wiedzy teoretycznej na temat kształcenia, wychowania czy socjalizacji, lecz pokazanie różnych zagadnień rzeczywistości edukacyjnej z socjologicznego punktu widzenia, a także udowodnienie, że prowadzenie badań empirycznych z uwzględnieniem różnych perspektyw politologicznych, instytucjonalnych, historycznych oraz interesów praktyki pedagogicznej jest nie tylko ściśle powiązane z przemianami współczesnego społeczeństwa, lecz także niezbędne do projektowania oraz wcielania w życie wizji reform oraz zmian w edukacji. Słabą stroną podręcznika jest z pewnością analizowanie wspomnianych aspektów niemal wyłącznie na podstawie funkcjonowania szkolnictwa w Niemczech, ze znikomymi próbami odniesienia rozważań do wyników międzynarodowych badań dotyczących różnych problemów szkolnictwa i rozwiązań stosowanych w różnych krajach. Sprawia to, że z pozoru wielowątkowa publikacja staje się jednocześnie jednowymiarowa pod względem prezentowanych przykładów.

Struktura podręcznika ma mocno rozbudowany charakter. Książka jest obszerna, liczy łącznie 500 stron, zawiera 16 artykułów (rozdziałów) poprzedzonych skromnym (nieco nieproporcjonalnym do całości), dwustronicowym wstępem redaktora. Każdy z artykułów dopełniony jest wyczerpującym materiałem bibliograficznym, znacznie ułatwiającym ewentualne późniejsze penetracje badawcze interesujących czytelników tematów. Pokrótce przedstawię każdy ze wspomnianych rozdziałów.

Pierwszy artykuł pt. *Socjologia edukacji — czym jest, czego chce i co może* (R. Becker) w syntetyczny sposób opisuje, czym jest socjologia edukacji, jakie są jej cele i zadania, a także przedstawia płaszczyzny analizy socjologicznej z podziałem na sfery makro, mezo i mikro. Dodatkową zaletę artykułu stanowi przegląd najważniejszych współczesnych teorii z zakresu socjologii edukacji, także przez pryzmat teorii kapitału ludzkiego, oraz oddzielenie sfery teoretycznej od empirycznej w badaniach z tego zakresu.

Drugi artykuł pt. *Merytokracja — społeczna legitymizacja nierówności szans edukacyjnych, zatrudnienia i dochodów w nowoczesnych społeczeństwach* (Rolf Becker i Andreas Hadjar) poza opisem, czym jest merytokracja, przedstawia elementy konstytutywne ideologii merytokratycznej, z uwzględnieniem jej podłoża i odniesień edukacyjnych, a także prezentuje model triady merytokratycznej, określając legitymizujące i nielegitymizujące wpływy poszczególnych jej części wobec siebie. Ważnym dopełnieniem są również kwestie mierzalności i badań prowadzonych nad ideologią merytokratyczną oraz jej krytyka.

Trzeci artykuł pt. *Socjalizacja — wychowanie — kształcenie: ujęcie krytyczne* (Matthias Grundmann) przedstawia każde z pojęć z osobna, uwzględniając zachodzące między nimi różnice oraz wzajemne korelacje zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i empirycznej. Pojęcie wychowania jest przy tym rozpatrywane w dwóch perspektywach — jako element praktyki socjalizacyjnej oraz jako instrument selekcji.

Czwarty artykuł pt. *Powstawanie i reprodukcja trwałych nierówności edukacyjnych* koncentruje się na wpływie nierówności społecznych na szanse edukacyjne i nierówności występujące w ramach systemu edukacyjnego. W osobnym punkcie przedstawia najważniejsze teorie nierówności szans edukacyjnych oraz całościowy (hermeneutyczny) model powstawania oraz trwania nierówności szans edukacyjnych z uwzględnieniem płaszczyzn (obszarów) oraz podstawowych czynników selekcyjnych. Punkt odniesienia tego artykułu stanowią systemy szkolnictwa w starych i nowych landach Niemiec, odniesienia do innych krajów mają w tym artykule wymiar śladowy.

Piąty artykuł pt. *Systemy edukacyjne w historycznym i międzynarodowym aspekcie porównawczym* oprócz bardzo ogólnej typologii systemów szkolnych w międzynarodowych badaniach porównawczych przedstawia szczegółową analizę etapów historycznego kształtowania się systemu szkolnictwa w Niemczech z uwzględnieniem różnic między systemem szkolnym byłych NRD i RFN.

Szósty artykuł pt. *Szkoła i klasa szkolna jako system społeczny* koncentruje się na funkcjach systemu edukacyjnego, organizacji szkoły, funkcjonowaniu klasy szkolnej, relacji między szkołą a rodziną, a także na procesie socjalizacji w kontekście szkoły i zajęć szkolnych w aspekcie interakcji i tożsamości uczniów, uwarunkowań kulturowych oraz roli nauczyciela.

Siódmy artykuł pt. *Pożądaną i nieoczekiwane następstwa ekspansji edukacyjnej w Niemczech* w pierwszym punkcie opisuje, czym jest ekspansja edukacyjna, jakie są jej przyczyny i jak wyglądały jej etapy historyczne od reform w latach 60. po czasy nam współczesne. Tekst koncentruje się głównie na zjawisku ekspansji edukacyjnej w Niemczech.

Artykuł ósmy pt. *Kształcenie w cyklu życia — edukacja i curriculum* (Steffen Hillmert) przedstawia rolę instytucji edukacyjnych w podejmowaniu lub nie określonych ścieżek edukacyjnych nie tylko przez ludzi młodych, lecz także starszych. Osobny punkt poświęcony jest znaczeniu oraz rosnącemu popytowi na kształcenie ustawiczne wzmacniane wymogami rynku pracy, ogólnym starzeniem się populacji w krajach rozwiniętych oraz indywidualnymi potrzebami ludzi w tym aspekcie. Artykuł podnosi przy tym konieczność prowadzenia cyklicznych badań w tym zakresie w celu stałego monitorowania aktualnych problemów i wdrażanych propozycji zmian.

Artykuł dziewiąty pt. *Szkoła i rodzina — stan badań edukacyjnych nad efektami szkolnymi od J.S. Colemana do dziś* jest próbą syntetycznego i przeglądowego przedstawienia stanu badań w tej kwestii.

Artykuł dziesiąty pt. *Kształcenie zawodowe w zmieniającym się świecie* przedstawia problem kształcenia zawodowego z różnych punktów widzenia: między innymi społecznego, instytucjonalnego oraz tak zwanych mikroaspektów związanych z subiektywną oceną i wizjami jednostek uczestniczących w kształceniu zawodowym. Ważną częścią tego artykułu jest relacja między kształceniem, zawodem a rynkiem pracy z uwzględnieniem różnych teorii na temat kształcenia oraz aktualnie zachodzących zmian na rynku edukacji zawodowej.

Artykuł jedenasty pt. *Szkolnictwo wyższe a nierówności społeczne* traktuje o ekspansji i zróżnicowaniu rynku edukacji wyższej na podstawie badań międzynarodowych, nierówności szans edukacyjnych przyszłych i obecnych studentów. Osobny aspekt stanowi ocena wpływów procesu bolońskiego na obecny stan szkolnictwa wyższego.

Artykuły dwunasty *Ze szkoły do pracy* i trzynasty *Kształcenie i szkolenie zawodowe – perspektywy teoretyczne i wyniki empiryczne* tematycznie nawiązują do artykułu dziesiątego, przedstawiając drogę od szkoły do zawodu oraz w osobnym punkcie kwestię dokształcania zawodowego w aspekcie perspektyw teoretycznych i wyników empirycznych.

Artykuł czternasty *Ubóstwo kształcenia i wykształcenia w społeczeństwie wiedzy* przedstawia wyniki badań dotyczące „odpadu szkolnego” na terenie Niemiec. Wynika z nich, że obecnie co dziesiąty młody Niemiec/Niemka nie ukończył szkoły, podczas gdy w latach 60. ubiegłego wieku dotyczyło to jedynie co piątego ucznia. Artykuł stara się wyjaśnić różne przyczyny tego zjawiska, między innymi społeczne, ekonomiczne, polityczne, oraz jego konsekwencje, które odczujemy w przyszłości.

Artykuł piętnasty *Rezultaty kształcenia uczniów migrantów w relacji do osiągnięć uczniów bez korzeni migracyjnych* przedstawia wyniki badań nad tym problemem prowadzonych w Niemczech, wyjaśniając je na podstawie teorii ekonomicznych, socjologicznych (w tym kapitału kulturowego i społecznego), kontekstu szkolnego czy aspektu instytucjonalnej dyskryminacji. Uczniowie migrantów stanowią dość pokaźny odsetek ogólnej liczby uczniów na terenie Niemiec (około 20%), stąd konieczność wprowadzania osobnych uregulowań dla tej grupy na polu edukacji i monitorowania wyników jest na terenie Niemiec ważną kwestią.

Całość tomu wieńczy artykuł szesnasty *Wybrani klasycy socjologii edukacji* przedstawiający poglądy oraz wkład w rozwój socjologii edukacji sześciu badaczy: Durkheima, Webera, Colemana, Bourdieu, Sorensena oraz Adorna.

Książkę polecam wszystkim tym, którzy są zainteresowani zawartą w niej problematyką, licząc, że być może w perspektywie kilku lat uda się ją przełożyć na język polski. Wysiłek ten z pewnością przyniósłby wiele korzyści nie tylko studentom i pracownikom naukowym jako podręcznik akademicki ułatwiający prowadzenie zajęć i przyswajanie wiedzy w tym zakresie, lecz także jako książka odkrywająca aspekty (być może jeszcze słabo spenetrowane na rynku polskim) do przeprowadzenia interesujących badań empirycznych, których wyniki rozszyfrowałyby w przyszłości to, co dotąd jest jeszcze nieznanne, pomogły rozwikłać aktualny problem lub racjonalnie wdrożyć zamierzenia reformatorskie w dziedzinie edukacji.

Barbara Wiśniewska-Paź